

MAID OF ATHENS, ERE WE PART

Ευρωπαίοι συνθέτες μελοποιούν το ποίημα
του George Gordon, Sixth Lord Byron

*Maid of Athens, ere we part,
Give O, give me back my heart.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

L O R D
B Y R O N

EIGENTHUM & VERLAG DES BIBL. INSTITUTS IN HILDBURGHAUSEN.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ	4
ΜΙΑ ΑΘΗΝΑΙΑ ΚΟΡΗ	5
ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ	9
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΕΙΣ	11
WILLIAM HORSLEY	12
GEORGE KJALLMARK	13
ISAAC NATHAN	14
BENEDIKT RANDHARTINGER	15
HENRY ROBINSON ALLEN	16
CHARLES GOUNOD	17

Η εικονογράφηση προέρχεται από τα εξής έντυπα:

The Gallery of Byron Beauties - Ideal pictures of the principal female characters in Lord Byron's poems, London 1836

The Byron gallery: a series of historical embellishments, illustrating the poetical works of Lord Byron, Oxford 1838

The Poetical Works of Lord Byron with Explanatory Notes & a Life of the Author by Thomas Moore. Illustrated with Numerous Fine Steel Engravings Embracing the Principal Female Characters, Landscape & Historical Subjects. 2 volumes, Johnson Fry & Co., New York 1867

Byron and Moore gallery, Illustrations by Eminent Artists, New York 1871

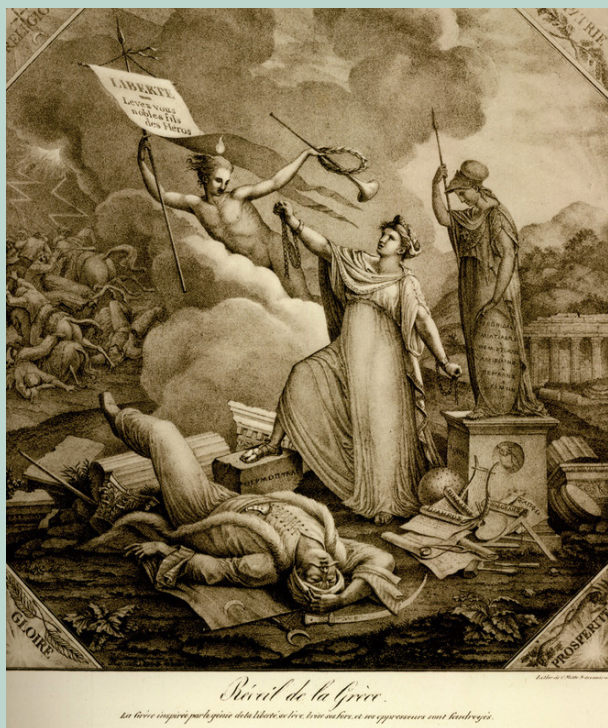
Puaux René, *Grèce. Terre aimée des Dieux*, Paris 1932

C. W. J. Eliot, Gennadeion Notes, III: Athens in the Time of Lord Byron, in *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 37/2 (Apr. - Jun. 1968), p. 134-158

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Είναι γνωστό ότι ο φιλελληνισμός βρήκε γόνιμο έδαφος στην κεντροευρωπαϊκή «κλασική» μουσική. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του Gioachino Antonio Rossini, που παίρνει θέση ανοιχτά υπέρ της Ελλάδας ήδη από τα τέλη του 1820, στην όπερα *Maometto secondo*, η οποία μετατρέπεται σε φιλελληνικό μανιφέστο όταν ανεβαίνει το 1826 στο Παρίσι με τον τίτλο *Le siège de Corinthe*. Στις 9 Ιουνίου 1824, ο ίδιος ο Rossini ως τενόρος με συνοδεία χορωδίας ερμηνεύει την καντάτα *Il pianto delle Muse in morte di Lord Byron*, όπου οι μούσες θρηνούν τον θάνατο του Βύρωνα στο Μεσολόγγι.

Αυτή η στρατευμένη στάση δεν είναι φυσικά ο κανόνας, ωστόσο η διάδοση του φιλελληνικού πνεύματος οφείλει πολλά στους μουσουργούς. Πράγματι, ο ρομαντισμός του 19ου αιώνα δεν είναι ένα μόνο ρεύμα, αλλά πολλά: το κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι, ως ηχώ της Γαλλικής επανάστασης, ευαγγελίζονται μια πολιτισμική επανάσταση, που φέρνει ρήξη με κάθε κατεστημένη αισθητική, ανατρέποντας τα παραδοσιακά καλλιτεχνικά συμβολικά συστήματα.

ΜΙΑ ΑΘΗΝΑΙΑ ΚΟΡΗ

Ο έρωτας του Byron για ένα κορίτσι που συνάντησε στο πρώτο ταξίδι του στην οθωμανική επικράτεια (1809-1811) εικονογραφεί ποιητικά το σχήμα της ρομαντικής Ευρώπης που ασπάζεται την Νέα Ελλάδα με πόθο, αλλά και ευλάβεια.

Πράγματι, η “Κόρη των Αθηνών” δεν είναι απλώς ένα ερωτικό στιχούργημα¹. Μέσα στην συγκινησιακή φόρτιση του λυρισμού διασώζει την ένταση της πρώτης επαφής του Byron με τη γη που φιλοξένησε το αρχαιοελληνικό πνεύμα, πριν την προσωπική του στράτευση στον Σκοπό, “the Cause”, όπως τον ονομάζει², που τον οδήγησε στο δεύτερο και τελευταίο ταξίδι του στην Ελλάδα το 1823. Η ενσωμάτωση στο αγγλικό κείμενο της ελληνικής φράσης «Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ», η οποία επαναλαμβάνεται στο τέλος κάθε ποιητικής στροφής, αποκτά μια διάσταση σχεδόν μεταφυσική, αν σκεφτεί κανείς ότι το ταξίδι αυτό θα κλείσει με τον θάνατο του ποιητή στο Μεσολόγγι το 1824. Αντιγράφουμε από τον Roderick Beaton:

«Αν κατευθύνει κάτω τελικά [τον Byron], αυτό είναι η άρνηση της ποιητικής του σταδιοδρομίας, αλλά και η συνέχιση της ποίησης με άλλα μέσα –η μετουσίωση της “ποίησης της πολιτικής” σε πράξη. Πιστεύω ότι η απόφαση της Ελλάδας αποτελεί την ακραία και παραδειγματική πραγματοποίηση της ρομαντικής ποιητικής –γιατί ο Ρομαντισμός αποτελεί και αυτός επανάσταση στην ευρωπαϊκή συνείδηση της εποχής, η οποία πραγματοποιείται στην Ελλάδα του 1821. Κι εδώ φαίνεται να αιτιολογείται, κατά μία έννοια, το συμπέρασμα του Σέλλεϋ ότι “οι ποιητές είναι οι μη αναγνωρισμένοι νομοθέτες του κόσμου”».

1. Ο Christopher G. Brouzas (Byron’s maid of Athens: her family and surroundings. A monograph, *Philological Papers*, vol. 7, p. 1-65, West Virginia University Bulletin, Series 49, N. 12-VI, June 1949), που αποδελτιώνει συστηματικά όλες τις ιστορικές πηγές για να σκιαγραφήσει το πρόσωπο, το περιβάλλον και την ιστορία πίσω από το ποίημα, καταλήγει την μονογραφία του ως εξής: «The story of Teresa, as unfolded through the years of pleasure and pain, hope and disappointment, is one that perhaps touches us all; for it symbolizes, as it were, humanity in miniature, a microcosm. And so we may take leave, for the present, of Teresa and her family, Teresa the orphaned, Teresa the simple, Teresa the loved, the beautiful, who has become a song and a legend, touched charmingly though lightly by the magic wand of a poet’s fervid imagination». Πράγματι, η Θηρεσία Μακρή (1797-1875) μετέπειτα σύζυγος του διπλωμάτη James Black (1803-1868) τελείωσε τις μέρες της μέσα σε δυσκολίες και φτώχεια. Είναι χαρακτηριστική η έκκληση που γίνεται λίγα χρόνια πριν τον θάνατό της για την οικονομική στήριξή της από τις σελίδες του αγγλικού περιοδικού *The Orchestra* (Vol. 18, Iss. 469, Sept. 20, 1872, p. 396).

2. Roderick Beaton, *Ο πόλεμος του Byron*, Πατάκη, Αθήνα 2015.

Designed by A. S. Chalmers, R. S. A.

Engraved by M. T. Hyslop.

THE MAID OF ATHENS.

From the Original Portrait taken at Athens 1808 by R. P. Schiavoni, Esq.

Published by Smith, Elder & Co. Cornhill, London.

Στο περιηγητικό σύγγραμμα του Cockerell ως η «κόρη των Αθηνών» κατονομάζεται η Θηρεσία (Τερέζα) Μακρή³. Είναι η μεγαλύτερη από τις τρεις όμορφες “consulines”, θυγατέρες του θανόντος υποπροξένου της Αγγλίας στην Αθήνα, στο σπίτι του οποίου καταλούν ξένοι ταξιδιώτες ελλείψει άλλης ξενοδοχειακής υποδομής. Πρόκειται για ένα μικρό σπίτι κοντά στο Μοναστηράκι, στην σημερινή οδό Αγίας Θέκλας. Σώζεται ένα σκίτσο του, που έγινε από τον William Haygarth, Άγγλο ποιητή και ζωγράφο της συντροφιάς του Byron στην Αθήνα⁴.

Να πώς περιγράφει τις τρεις αδελφές ο Hugh W. Williams, σκωτσέζος τοπιογράφος που κάνει τον δικό του Grand Tour το 1817-18⁵:

3. Ο αρχιτέκτονας Charles Robert Cockerell (1788-1863) είναι ένας από τους πολλούς Ευρωπαίους του 19ου αι. που αναλαμβάνει τον λεγόμενο Grand Tour. Αναχωρεί από το Λονδίνο στις 14 Απριλίου 1810 με προορισμό την Κωνσταντινούπολη και βρίσκεται στην Αθήνα σχεδόν ταυτόχρονα με τον Byron. Στην επιστροφή του στην Αγγλία, μετά από 7ετή περιήγηση, συγγράφει το *Travels in Southern Europe and the Levant, 1810-1817*, που δημοσιεύτηκε από τον γιο του Samuel Pepys Cockerell (1844–1921) στο Λονδίνο το 1903, και όπου σημειώνονται τα εξής: “Athens was a small place. There was a khan, of course, but nothing in the shape of an hotel. The better class of travellers lived in lodgings, the best known of which were those of Madame Makri, a Greek lady, the widow of a Scotchman of the name of Macree, who had been British consul in Athens in his day. She had three pretty daughters known to travellers as “les Consulines” or “les trois Grâces”, of whom the eldest was immortalised as “the Maid of Athens” in a much overrated lyric by Lord Byron, who was one of their lodgers”.

4. C. W. J. Eliot, *Gennadeion Notes, III: Athens in the Time of Lord Byron*, in *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 37/2 (Apr. - Jun. 1968), p. 134-158.

5. Το 1820, ο Hugh W. Williams δημοσίευσε στο Εδιμβούργο δύο τόμους με τις εντυπώσεις των περιηγήσεών του (*Travels in Italy, Grece and the Ionian Islands*), τους οποίους εικονογράφησε με χαρακτηριστικά που έγιναν από τα δικά του πρωτότυπα σχέδια. Το παράθεμα είναι από τον τόμο II, σ. 291-92. Στην Κέρκυρα, όπου θα καταφύγουν αργότερα, οι Consulines θα έχουν και συγγραφική δραστηριότητα: Evans, Guy, “The Maid of Athens as an author”, *The Byron Journal* 6/1 (1978): 114.

«Theresa, the Maid of Athens, Catinco, and Mariana, are of middle stature... The two eldest have black, or dark hair and eyes; their visage oval, and complexion somewhat pale, with teeth of pearly whiteness. Their cheeks are rounded, their noses straight, rather inclined to aquiline. The youngest, Mariana, is very fair, her face not so finely rounded, but has a gayer expression than her sisters', whose countenances, except when the conversation has something of mirth in it, may be said to be rather pensive. Their persons are elegant, and their manners pleasing and lady-like, such as would be fascinating in any country. They possess very considerable powers of conversation, and their minds seem to be more instructed than those of the Greek women in general».

Τα τρία κορίτσια, και ιδιαίτερα η Τερέζα, που είναι μόλις 12 χρονών, θα γίνουν για τον ποιητή το αντικείμενο των συνεκδοχικών αισθημάτων του απέναντι στην Ελλάδα, στην «αναγέννηση» της οποίας θα αφιερώσει το υπόλοιπο της ζωής του.

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ

Το ποίημα *Maid of Athens, ere we part* γράφεται στην Αθήνα το 1810 και δημοσιεύεται στην Αγγλία το 1812:

Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ

*Maid of Athens, ere we part,
Give, oh give me back my heart!
Or, since that has left my breast,
Keep it now, and take the rest!
Hear my vow before I go,
Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ*

*By those tresses unconfined,
Woody by each Ægean wind;
By those lids whose jetty fringe
Kiss thy soft cheeks' blooming tinge
By those wild eyes like the roe,
Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ*

*By that lip I long to taste;
By that zone-encircled waist;
By all the token-flowers that tell
What words can never speak so well;
By love's alternate joy and woe,
Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ*

*Maid of Athens! I am gone:
Think of me, sweet! when alone.
Though I fly to Istambol,
Athens holds my heart and soul:
Can I cease to love thee? No!
Ζωή μου, σᾶς ἀγαπῶ*

Το ποίημα είχε πολύ θετικό αντίκτυπο, όπως άλλωστε όλο το έργο και η προσωπικότητα του Βυγον, που παρά την εκκεντρικότητά του ήταν εξαιρετικά δημοφιλής, και κάτι περισσότερο: εξέφραζε με τόση ενάργεια το πνεύμα της εποχής, ώστε εγκατέστησε στην διεθνή λογοτεχνία ένα ισχυρό πρότυπο «βυρωνισμού». Οι στίχοι του ενέπνευσαν πολλούς ευρωπαϊούς μουσικούς, μεταξύ των οποίων ο Γάλλος Charles Gounod (1818-1893), που το 1872 αφιέρωσε την μελοποίησή τους στην Ελληνίδα μούσα του Βυγον, η οποία ήταν ακόμη εν ζωή.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Από τις μελοποιήσεις του ποιήματος *Maid of Athens, ere we part* που έγιναν διαχρονικά επιλέξαμε έξι⁶, προκειμένου να τιμήσουμε την επέτειο των 200 χρόνων της Ελληνικής Επανάστασης με την διαδικτυακή δημοσίευση της ηχογράφησης τους, δεδομένων των περιορισμών που επιβάλλει η τρέχουσα πανδημία. Όλες φέρουν τη μορφή στροφικού τραγουδιού που διακυμαίνεται από την απλούστερη φόρμα της αυτούσιας επαναλαμβανόμενης μουσικής στροφής έως την κυκλική φόρμα που ακολουθεί το *lied* του *Randhartinger*. Όλες, με εξαίρεση το έργο του *Kiallmark* που βασίζεται στο κλασικό λυρικό πρότυπο, απηχούν την αισθητική του ρομαντισμού, μέσα από τον συνδυασμό και τις αντιθέσεις του λυρικού και του δραματικού στοιχείου.

Η παραγωγή του παρόντος μουσικού λευκώματος έγινε εξ ολοκλήρου στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων:

Τα κομμάτια ερμηνεύουν οι φοιτήτριες Κασσιανή Αμυγδαλίτση και Ιφιγένεια Χατζηδήμου. Την διδασκαλία και την πιανιστική συνοδεία έκανε ο αναπληρωτής καθηγητής Θανάσης Τρικούπης. Η τεχνική επεξεργασία των ηχητικών αρχείων οφείλεται στον φοιτητή Μαρίνο Τόκα. Τα κείμενα και η επιμέλεια της παρουσίασης έγιναν από τους αναπληρωτές καθηγητές Μαρία Ζουμπούλη και Γιώργο Κοκκώνη. Ο αγαπημένος φίλος και συνάδελφος Νίκος Διονυσόπουλος, εργάστηκε αφιλοκερδώς για την ηχοληψία και την φωτογράφιση.

6. Οι πληροφορίες σχετικά με τους συνθέτες και τα έργα αντλούνται κυρίως από το *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (online edition).

Ο William Horsley (1774-1858) είναι Άγγλος συνθέτης και πιανίστας, πατέρας του ζωγράφου John Callcott Horsley. Διακρίθηκε ως συνθέτης glee, παραδοσιακών πολυφωνικών τραγουδιών που αποδίδονται a cappella. Το *Maid of Athens* είναι μια μπαλάντα μάλλον συντηρητική, που ακολουθεί σχολαστικά τα τυπικά χαρακτηριστικά του είδους.

Maid of Athens.
with an Accompl. for the
Piano Forte or Harp.
The Poetry by
LORD BYRON,
The Music Composed by
Wm HORSLEY, Mus. Bac. Oxon.
PHILADELPHIA, Published by G. E. Blake.

Harp or
Piano Forte.

f Tenderly *fz* *fz* *fz p* *fz p*

Maid of Athens! ere we part,—

Give, oh! give me back my heart; Or, since that has

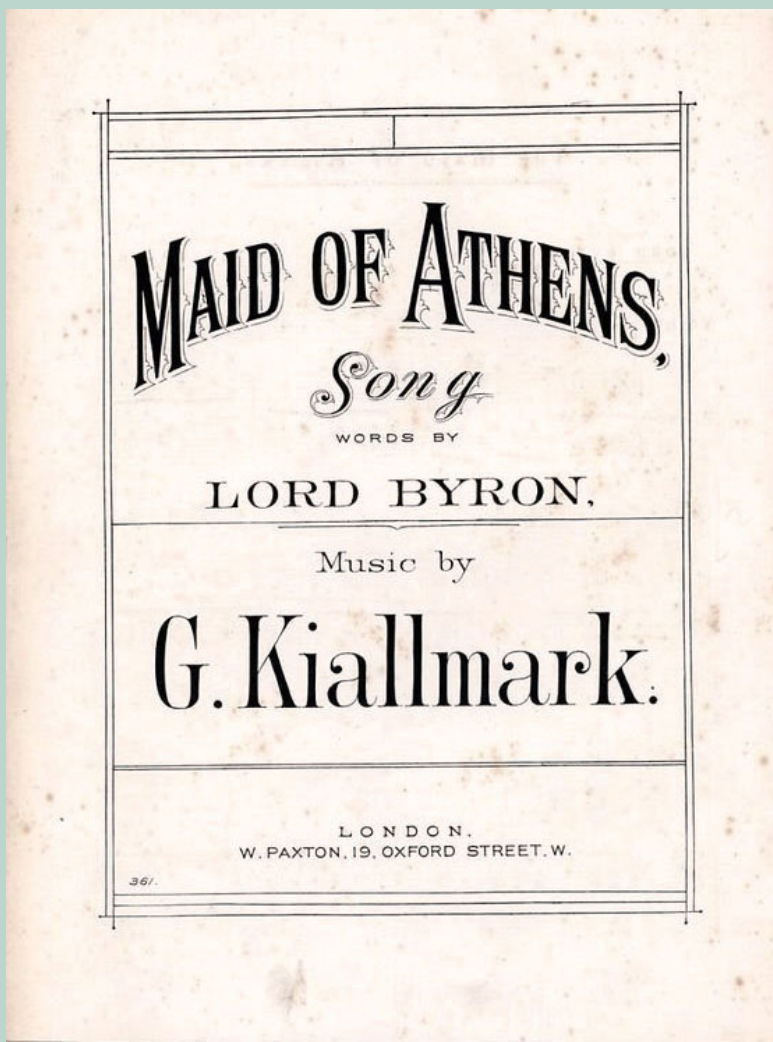
left my breast, Keep it now and take the rest;

The image shows a page of a musical score for the song 'Maid of Athens'. The score is written for piano or harp and voice. It features a vocal line with lyrics and a piano accompaniment. The lyrics are: 'Maid of Athens! ere we part,— Give, oh! give me back my heart; Or, since that has left my breast, Keep it now and take the rest;'. The piano part includes dynamic markings such as *f*, *fz*, and *fz p*. The score is published by G. E. Blake in Philadelphia.

▶ ΗΧΗΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ HORSLEY

Ο George Kiallmark (1781-1835), Άγγλος συνθέτης και παιδαγωγός, δεν έχει αφήσει πίσω του μεγάλο συνθετικό έργο, ωστόσο ξεχώρισε για τα βάλς και τα τραγούδια του, μεταξύ των οποίων και το *Maid of Athens*, που δημοσιεύτηκε το 1822.

Ο Isaac Nathan (1792-1864) γεννήθηκε στην Αγγλία με εβραιοπολωνικές ρίζες, αλλά περί το 1841 μετανάστευσε στην Αυστραλία, όπου διακρίθηκε ως συνθέτης και μαέστρος. Συνεργάστηκε με τον ίδιο τον Βυρον προκειμένου να επενδύσει τους στίχους του με παραδοσιακές εβραϊκές μελωδίες, και το *My Life, I love you* είναι μέρος του δημιουργικού αυτού διαλόγου.

My Life, I love you,
Written by
The Right Honorable
LORD BYRON,
The Music Composed
By
I. NATHAN.
Printed at No. 11, Pall Mall, London, Price 2/6

Sold at White's Music and Musical Instrument Warehouse
No. 3, George Street, Bath.

Isaac Nathan
1837

Ο Benedikt Randhartinger (1802-1893), αυστριακός συνθέτης και τενόρος, μαθητής του Salieri, υπήρξε από το 1844 ως το 1866 ο Kapellmeister της Vienna Hofkapelle. Το Ζωή μου, σ'α αγαπώ (*Mein Leben, ich liebe dich*), τραγούδι επηρεασμένο από τα *lieder* του Schubert, με τον οποίο τον συνδέει μακροχρόνια φιλία, ηχογραφείται εδώ για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Η παρτιτούρα μας παραχωρήθηκε ευγενικά από το Αρχείο του Συλλόγου των Φίλων της Μουσικής στην Βιέννη.

GESCHENK
DER
MUSIKFREUNDE
IN
WIEN

VI 20998.
1977

BIBLIOTHEQUE

Ζωή μου, σ'α αγαπώ.
(My life, I love thee..... Mein Leben ich liebe dich.)

THE MAID OF ATHENS.
(Das Mädchen von Athen.)

*
Stanzas by
LORD BYRON.

The music composed for, and
respectfully dedicated to
The Right Hon:
LADY SUFFIELD

by
the Chevalier
B. Randhartinger.

40 HXHTIKO APXEIO RANDHARTINGER

Ο Henry Robinson Allen (1809-1876), ιρλανδός συνθέτης και βαρύτονος, μετά από μια διακεκριμένη καριέρα στην όπερα, αφιέρωσε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στην σύνθεση. Από τις μπαλάντες του, *The Maid of Athens* είναι ίσως η πιο δημοφιλής.

ORDERS FOR THIS SONG SHOULD SPECIFY BY H. R. ALLEN, OR OTHER EDITIONS MAY BE SENT
THIS BEING THE ONLY POPULAR VERSION AS SUNG BY M^{RS}. NELSON VARLEY
AT THE
ST JAMES' HALL & CRYSTAL PALACE.

MAID OF ATHENS,
Song.
The Poetry by Lord Byron.
THE MUSIC COMPOSED & DEDICATED TO
HIS FRIEND & PUPIL
Basil Cochrane Mills, Esq.
By
HENRY R. ALLEN.

Ent. - 5/6d. Mill. *Price 3/6*

London,
J. A. MILLS, 133, FENCHURCH STREET.
W. WILLIAMS & CO 221, TOTTENHAM COURT ROAD.
*Also, by the same Composer, H. R. ALLEN,
"FAR DOWN IN A VALLEY LONELY," IN D, FOR A SOPRANO OR TENOR,
AND B^b FOR CONTRALTO OR BARITONE.*

40 ΗΧΗΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ROBINSON ALLEN

Ο Charles Gounod (1818-1893) είναι ένας από τους μεγαλύτερους Γάλλους συνθέτες του 19ου αιώνα, δημιουργός πολυάριθμων έργων συμφωνικής μουσικής και όπερας. Ασχολήθηκε επίσης με την ζωγραφική, την λογοτεχνία και την μουσικολογία και είχε σημαντική παρουσία στην πνευματική ζωή του Παρισιού της εποχής του. Ο Ravel τον θεωρούσε θεμελιωτή του είδους της *mélodie*, της μελοποιημένης ποίησης που μιμήθηκε τα γερμανικά *lieder*. Μια τέτοια «μελωδία» είναι το *Vierge d'Athènes!*, έργο του 1872, όπου ο J. Ruelle αποδίδει στα γαλλικά την ποίηση του Byron. Εδώ η ερμηνεία ακολουθεί το πρωτότυπο αγγλικό κείμενο.

Nº 1, IN E FLAT

Nº 2, IN C

MAID OF ATHENS,
GIFT TO MUSE
and Dedicated to Byron's Original Maid of Athens,
MRS. BLACK,
BY
CHARLES GOUNOD.

Ent. Str. III.

All Foreign Rights Reserved,
For The United States, The Copyright has
been ceded to A Citizen of that Country.

Price 4²/₇

London,
GODDARD & Co
4, Argyll Place, Regent Street, W.

Ch. Gounod

◀ HXHTIKO APXEIO GOUNOD

